

God ontmoeten in het lijden

Zelfs al ga ik...

HENK ROTHUIZEN

Voor de bijbelteksten is gebruikgemaakt van de NBV, tenzij anders aangegeven.

ZELFS AL GA IK...

Copyright © 2017 Uitgeverij Gideon

Auteur: Henk Rothuizen

Omslagontwerp: Studio Vrolijk

Redactie: Monica van Bezooijen

Typografie: Arjen Niezen

Jaar van uitgave: november 2017

Uitgave: Uitgeverij Gideon, Hoornaar, Nederland

www.gideonboeken.nl

ISBN 978-90-5999-113-2

NUR 707

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een databank, of doorgegeven in welke vorm of op welke wijze dan ook – elektronisch, mechanisch, gekopieerd, gescand of op enige andere wijze – behalve voor korte citaten in recensies of artikelen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. No portion of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means – electronic, mechanical, photocopy, recording, scanning, or other – except for brief quotations in critical reviews or articles, without the prior written permission of the publisher.

INHOUD

Voorwoord	7
-----------	---

Deel 1 - Goede vrijdag

1. Donderslag bij heldere hemel	11
2. Kwaad overkomt iedereen	13
3. God en het kwaad	19
4. Op zoek naar de Leeuw	31

Deel 2 - Stille zaterdag

5. Leven in de mist	41
6. Lijden hoort bij het leven	45
7. Job	49
8. Kern van het evangelie	57
9. Liefde die lijden overwint	61

Deel 3 - Pasen

10. U leert me lopen op het water	71
11. Lijden moet je leren	75
12. Op zoek naar het Lam	83
13. Zelfs al ga ik...	95

Noten	103
-------	-----

Geraadpleegde literatuur	107
--------------------------	-----

Ruimte voor persoonlijke aantekeningen	109
--	-----

Voor Joke

Te goed voor deze slechte wereld.
(Hebreeën 11:38b)

VOORWOORD

De woorden ‘zelfs al ga ik door een dal van diepe duisternis, ik vrees geen kwaad want U bent bij mij’ vormen voor velen een hartenkreet van hoop. Hoop dat God je nabij zal zijn als jou iets overkomt. En hoop dat je erdoor zult komen wanneer het kwaad jou treft. Of liever nog: dat God je geneest of bevrijdt. De woorden van Psalm 23 zijn woorden van hoop voor diegenen die aan het begin van een lijdensweg staan. Maar diezelfde woorden kunnen ook de geloofsbelijdenis zijn van mensen die al eens door zo’n dal getrokken zijn en de belofde aanwezigheid van God in het lijden hebben ervaren.

Dit boek is de pennenvrucht van enkele dalen waar mijn vrouw Joke doorheen is gegaan, sommige zonder mij en sommige met mij. Op 38-jarige leeftijd verloor Joke haar eerste man aan kanker, na een lange weg van kuren, ziekenhuisbezoeken, hoop en teleurstelling. Ze bleef achter met vier tieners. Kort daarna verloor ze haar beste vriendin, opnieuw aan kanker. Een tijd later werd een collega van haar overleden man doodgestoken.

In die omstandigheden ontmoette ik haar en we leerden elkaar kennen. Ik kwam uit een diep dal van echtscheiding, zij uit de duisternis van kanker en verlies. We hadden allebei het verlangen om de vernietigende invloed van die ervaringen om te zetten in zegen, allereerst voor elkaar, maar ook voor onze zes gezamenlijke kinderen.

Ook samen zijn we tijdens ons huwelijk door dalen van diepe duisternis getrokken. Zoals de kanker waaraan Joke zou komen te overlijden. Maar misschien was het diepste dal wel het verlies van tweelingkleinkinderen, die slechts ruim een week hebben geleefd. Een zinlozer en oneerlijker lijden is haast niet voor te stellen. Het kwam midden in de periode waarin we te horen kregen dat de kanker waaraan Joke leed, in een palliatief stadium was gekomen. De chemokuren die eraan kwamen, dienden nog maar één doel: hoop op enige verlenging van het leven.

In haar eerder lijden had Joke ontdekt dat Psalm 23 gekoppeld is aan Psalm 22. Ze horen bij elkaar. De één kan niet zonder de ander. Een klaagzang en een opwekkingslied als één geheel. Het dal van diepe duisternis begint maar al te vaak met een noodkreet die voortkomt vanuit een gevoel van Godverlatenheid: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt U mij (of ons) verlaten?' Een gevoel dat bij ieder leed overweldigend op ons afkomt. Uiteraard kun je dat gevoel verdringen of ontkennen, maar bij ieder lijden komen zulke vragen – de lijdensvragen, de bekende waaromvragen – weer naar boven en doen ze een appèl op ons geloof. Het zijn de vragen die de wereld ons ook stelt: 'Als God dan liefde is, waarom staat Hij zulk kwaad toe? Zelfs bij zijn eigen kinderen, zelfs bij zijn eigen volk?' In dit boek is er ruimte voor deze vragen, zonder er altijd een pasklaar antwoord op te geven. Tijdens mijn zoektocht naar antwoorden kwam ik tot deze conclusie: 'Ik heb overal gezocht en U niet gevonden. Ik heb overal gezocht en U was overal!'

De fasen van de lijdensweg van Jezus vormen de rode draad voor dit boek. Drie steeds terugkerende elementen, die bij het

menselijk lijden soms ook door elkaar heen lopen: de confrontatie met het lijden op Goede Vrijdag, het vinden van een weg door het lijden heen op Stille Zaterdag, en het leven in en na het lijden met Pasen. In deze drie elementen van het lijden is Jezus ons voorgegaan. Ik merk dat ze mij helpen de fasen van verwerking, die soms dwars door elkaar heen lopen, een plek te geven. Steeds is zijn weg mijn voorbeeld én toevlucht in mijn strijd met de waaromvragen, mijn worsteling met mijn intimiteit met God en mijn hunkering naar de troost van zijn nabijheid.

In ons lijden bewandelen we een weg. Daarbij mogen we steeds weer ontdekken dat Hij erbij is, zelfs als we gaan door een donker dal.

Henk Rothuizen
Capelle aan den IJssel, oktober 2017

DEEL 1 - GOEDE VRIJDAG

‘God is dood’, zei Nietzsche.

Op Goede Vrijdag stierf het Gezicht van God, Jezus.

Een ogenschijnlijk zinloze dood, veroorzaakt door de mensheid.

Wij, mensen, hebben op Goede Vrijdag twee millennia geleden met God afgerekend, korte metten met Hem gemaakt, Hem gedood.

Wat ons restte, is inderdaad ‘niets’.

Tenzij...

God het lijden dat Hij vrijwillig onderging, van zin voorziet.

Goede Vrijdag is de dag dat God deelgenoot werd van ons menselijk lijden en wij deelgenoten van een God die lijdt.

Goede Vrijdag, het begin van een mysterie.

DONDRSLAG BIJ HELDERE HEMEL

W at bij Joke begon met wellicht een blindedarmontsteking in juli 2013 werd een chronische ontsteking in augustus en na een endoscopie – darmonderzoek – een tumor in de dikke darm: darmkanker. Dat nieuws sloeg in als een donderslag bij heldere hemel! Ja, de hemel was die dag zo helder als wat. Donderslagen stonden niet in de planning. De klap was zo onverwacht, dat we in een diepte leken te vallen die geen bodem kende.

Twee operaties volgden, één om een stuk dikke darm, blindedarm en wat klieren weg te halen. Na zes weken herstel volgde een leveroperatie om een uitzaaing in de lever te verwijderen.

Het najaar van 2013 luidde een tijd in van drieënhalf jaar met hoogtepunten – kankervrije perioden, waarin we blij waren en hoopten op een langer leven – maar ook dieptepunten – teleurstellende resultaten, wanhoop en verdriet. Het was als het ware één lange ‘goede vrijdag’, de dag die het lijden inluidt. Emoties wisselden elkaar af: boosheid, vrede, paniek, maar ook: een intimiteit die we zonder deze ervaring nooit hadden beleefd. En natuurlijk was er de steun van, maar ook het verlaten worden door kerk, vrienden en familie. Elk moment is slechts een klein onderdeel van een groot drama.

Zo'n 'goede vrijdag' – de dag of tijd van lijden – is zwaar. Je wandelt er uiteindelijk alleen door en tegelijk met anderen. Partners, kinderen, familie en vrienden lijden met je mee. Ieder op zijn meer of minder onbeholpen manier. Net als bij Jezus' lijden zal de één vluchten; de ander gaat voor je vechten met een zwaard, zoals Petrus. Weer anderen staan stilzwijgend langs je lijdensweg. En in een enkel geval brengt het zelfs mensen bij elkaar. Ten slotte zijn er ook mensen die voor je zorgen op je allerlaatste weg, hun eigen graf ter beschikking stellen en je helpen bij een goed afscheid.

Jezus heeft het meegemaakt.

Wij maken het mee, in meer of mindere mate.

Jezus maakt het mee met ons.

In dat laatste zit onze hoop.

In dat laatste ligt onze zekerheid.

De weg ernaartoe lijkt soms minder hoopvol en minder zeker, omdat het moeilijk is naar lijden te kijken vanuit een cultuur die alleen oog heeft voor welvaart en genot.

KWAAD OVERKOMT IEDEREEN

De constatering dat kwaad iedereen overkomt, lijkt een open deur. Maar in de context van christen-zijn, God en het kwaad is die constatering wel degelijk relevant. In de christelijke beeldvorming kan gemakkelijk de gedachte ontstaan dat het geloof in onze Redder een soort Asterix-en-Obelix-verhaal is. Wanneer het kwaad op ons afkomt, drinken we een geestelijk drankje, dat ons onoverwinnelijk maakt, waardoor we het kwaad uitbannen uit ons dorp. Dat er binnen in ons dorp ook kwaad is in de vorm van de bard het zwijgen opleggen, ruzie tussen de dorpsoudsten en een dorpsleider met een te groot ego, laten we opmerkelijk genoeg compleet buiten beschouwing. Ergens verwachten we dat ons geloof ons beschermt tegen het kwaad dat van buiten op ons afkomt. Maar als we dat geloven, dan staat ons voortdurend een teleurstelling te wachten, want het geloof is geen toverdrankje tegen het kwaad.

Echt geloof gelooft namelijk in het bestaan van het kwaad. Zoals God bestaat, zo bestaat ook het kwaad. En zo moeilijk of onmogelijk het is om God te bewijzen, zo moeilijk en lastig is het ook om je vinger op het kwaad te leggen en het onder controle te krijgen.

Ik geloof in het kwaad

Ik geloof in het kwaad. Ik geloof dat het kwaad er is. Ik geloof dat het kwaad vele gezichten heeft en in allerlei vormen op

ons afkomt. Sommige vormen liggen binnen eigen verantwoording, andere in het geheel niet.

Het kwaad kent vele namen, zoals duisternis, de boze, de duivel, satan. Je kunt ze niet allemaal op één hoop gooien, maar ze staan wel in relatie tot elkaar.

Het kwaad bestaat, dat geloof ik. Maar ik stel mijn vertrouwen niet in het kwaad.

God bestaat en in Hem stel ik mijn vertrouwen, en specifiek in Jezus, zijn Zoon.

Ik geloof dat het kwaad bestaat en ook dat ik er dus eveneens mee geconfronteerd word. Is het niet in mijn leven, dan wel in het leven van mijn naaste. Kijk maar naar de oorlogen, de armoede, criminaliteit, haat, onderdrukking, vluchtelingen, genociden, huiselijk geweld, bedrog, corruptie, oneerlijkheid. Google op wat cijfertjes en je ontdekt dat in Nederland 1 op de 3 mensen kanker krijgt. Ongeveer 400.000 mensen lijden op dit moment in Nederland aan kanker, en daarvan sterven er iedere dag 110. En onder die mensen bevinden zich net zoveel christenen als er procentueel vertegenwoordigd zijn in onze maatschappij. Het kwaad gaat niet aan gelovige mensen voorbij.

Slachtoffers en veroorzakers

Wij zijn allemaal slachtoffers van het kwaad. Als iemand over je roddelt, of als je wordt aangereden door een dronken automobilist. Er zijn echter ook situaties waarin je de veroorzaker van het kwaad bent. Als je liegt, roddelt, geweld in woorden of daden gebruikt, of als egoïsme en trots het winnen van liefde en nederigheid.

Deze vorm van kwaad noemt men het morele kwaad, in tegenstelling tot het natuurlijke kwaad. Natuurlijk kwaad is

kwaad dat veroorzaakt wordt door natuurrampen, ziekten en dergelijke. De scheidslijn tussen moreel kwaad en natuurlijk kwaad is dun. Kun je alleen maar van natuurlijk kwaad spreken wanneer iemand bewust op een breuklijn in San Francisco gaat wonen en dan slachtoffer wordt van een aardbeving? Komt daar dan ook geen morele verantwoordelijkheid bij kijken?

Wanneer de wereldmachten het geld dat ze in de wapenwedloop stoppen, besteed hadden aan de medische wetenschap, was mijn vrouw dan ook aan kanker overleden? Daarmee is zo'n nare ziekte ineens niet alleen maar natuurlijk kwaad.

In plaats van de scheiding tussen moreel kwaad en natuurlijk kwaad wordt er ook veel gesproken over zinvol en zinloos kwaad. Die kwalificatie roept veel vragen op. Wie bepaalt wanneer lijden of kwaad zinvol wordt, en welke criteria gebruik je daarbij dan? Persoonlijk heb ik sowieso moeite met het idee van zinvol kwaad of lijden. Dat het lijden van Jezus aan het kruis uiteindelijk zinvol is, kan ik van harte beamen, maar zodra je 'zinvol' lijden of 'zinvol' kwaad in deze wereld probeert te definiëren, ben je al snel geneigd te denken dat iets kwaads uiteindelijk goed kan zijn. Dat beperk ik liever tot die ene daad van Jezus, als Zoon van God en Redder en Verlosser, en tot God de Vader die zelfs kwade dingen ten goede kan keren. Maar daarmee blijft het toch iets kwaads.

Reinier Sonneveld maakt onderscheid tussen lichamelijk kwaad, zoals ziekte, lichamelijk lijden, dood en verval, én mentaal kwaad, waaronder alle vormen van zonde en geweld vallen.¹ Ook hij geeft echter toe dat sommige elkaar overlappen.

Welke onderverdeling je ook kiest, het heeft alleen maar

nut wanneer die onderverdeling jou helpt je verhaal te onderbouwen. Bij het bespreken van het kwaad wil je immers de verhouding tot, of de verantwoording van de mens een plaats geven, of je dat nu in woorden van 'zin', 'moreel' of 'mentaal' probeert te vatten. Het zijn woordkeuzes om de menselijke kant te benadrukken. Tegenover die menselijke kant van het kwaad blijft toch dat raadselachtige en ongrijpbare van het kwaad bestaan.

Al met al durf ik te zeggen dat ik geloof in het kwaad. Ik geloof dat het kwaad bestaat, zoals ik ook geloof dat God bestaat. Ik stel mijn vertrouwen niet in het kwaad, wél in God. En ik geloof dat het kwaad tegenover God staat, althans tegenover het beeld dat ik van God heb. Daarmee staat de deur open om het kwaad ook te personifiëren. In de Bijbel wordt dat de duivel genoemd, of satan, maar ook de boze en machten, heersers en overheden van de duisternis. Maar al het kwaad puur en alleen daaraan toeschrijven, zou het bestaan van moreel kwaad ondermijnen.

De oorsprong van het kwaad

Die confrontatie roept de vraag op waar het kwaad vandaan komt? Heeft God het kwaad geschapen? Hoe was het mogelijk dat de slang, satan, in het paradijs de mens kon verleiden? Blijkbaar was het kwaad daar al aanwezig. Het had in ieder geval de mogelijkheid de mens te benaderen en te verleiden.

Ik ben opgevoed met het idee dat dit noodzakelijk was voor een echte liefdesrelatie tussen de mens en God. Zeker, ik erken dat de keuzemogelijkheid tussen het kwade en het goede een morele waarde toevoegt aan de relatie en dat de oprechte relatie met de goede keuzes eerbaar en integer wordt, maar

is het kwaad daarmee dan een noodzaak? Hoe leefden Adam en Eva dan voor de zondeval? Was dat een leven met minder kwaliteit in de liefdesrelatie? En hoe moet ik dan kijken naar de eenheid van relatie tussen God de Vader en Jezus, waarover Jezus bidt in het Hogepriesterlijk gebed?²

Vaak hoor je ook dat door de zondeval de mens zich de kennis van goed en kwaad heeft toegeëigend. Dat geloof ik ook, sterker nog: door de zondeval wordt de mens deel van het kwaad. Maar ik houd de mogelijkheid open dat de mens 'goed en kwaad' ook had mogen leren kennen zonder deelgenoot te worden. God kent het kwaad ook, maar is geen deelgenoot. In Jezus laat Hij dat expliciet zien. Zonder Zelf veroorzaker van enig kwaad te zijn, komt Jezus door zijn incarnatie³ en sterven aan het kruis in het kwaad van de mensheid. Hij, de Zoon van de mensen, die het geheimenis van Goede Vrijdag ontvouwt.

De zondeval van de mensheid zegt meer over de verkeerde manier waarop wij die kennis hebben vergaard en nog steeds vergaren. En die kennis voedt ons geweten, waar zich de worstelingen met het kwaad afspelen.

Wat is het kwaad dan precies?

Voor een antwoord op de vraag van het kwaad, ben ik te rade gegaan bij een aantal theologen. Eén ervan spreekt mij bijzonder aan, ook al vind ik wat hij schrijft niet gemakkelijk te begrijpen. Karl Barth zegt dat het kwaad niets meer en niets minder is dan 'datgene wat God niet wil'. Alles wat tegenover Gods wil staat, is kwaad. Kwaad in de ogen van God, en daarmee kwaad per definitie. Misschien bestaat het kwaad wel bij de gratie van het feit dat God een wil heeft. Maar dat is voer voor filosofen, en als ik de uitspraken van filosofen en theo-